

The article views the problem of pedagogic facilitation of formation of future teachers in the learning process in high school. There are presented the criteria, rates and levels of students' pedagogic facilitation formation – future teachers. Levels of formation of students' educational facilitation are observed in the experiment note stage.

УДК 378:37.017.018.556

Гончарова Є. Є.

ТЕХНОЛОГІЯ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ В УМОВАХ ПРОЕКТУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Об'єктом дослідження автора є категорія цілепокладання в процесі вивчення іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах. На основі теоретичного дослідження наукової літератури автор аналізує основні структурні компоненти цілі.

Постановка проблеми. Нові політичні, соціально-економічні, культурні зміни, а також інтеграція України до світового освітнього простору суттєво розширила функції іноземної мови і підвищила її значущість як предмету на ринку освітніх послуг. Визначена модернізація дала поштовх для висунення більш високих вимог в галузі підготовки майбутнього учителя іноземної мови. Це зумовлює потребу підвищення якості підготовки майбутніх учителів іноземної мови шляхом створення сучасних гуманістичних технологій освіти, що будуть максимально враховувати індивідуальні інтереси і здібності кожного студента і сприятимуть їх всебічному розвитку та висуває на перший план проблему технології проектування диференційованого підходу до навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Результати анкетування, проведеного серед викладачів іноземної мови Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка і Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя показали, що 72% опитаних використовують проектування під час вивчення окремих розділів програми, але при цьому не вважають, що в повній мірі підготовлені до організації проектування у своїй викладацькій діяльності. Зважаючи на це, особливого значення набуває розгляд теоретичного аспекту структури проектування диференційованого підходу до навчання майбутніх учителів іноземної мови.

Структура технології проектування диференційованого підходу до навчального процесу у ВНЗ вимагає наявності чітко окреслених цілей і задач, що зможуть пов'язати між собою основні компоненти визначеного процесу, а саме: змістовий, технологічний і управлінський. Тому вивчення категорії «ціль і цілепокладання» набуває особливої актуальності.

Реальному досягненню будь-якого результату передуює свідомий образ майбутнього наслідку, тобто цілі. В основі формування цілі лежить двостороннє віддзеркалення дійсності. З внутрішньої сторони вона є відображенням потреби суб'єкта, а з зовнішньої – реальних можливостей об'єктивного світу. Розуміння і визначення цілі є не тільки обов'язковою передумовою процесу проектування, але й неодмінною складовою існування будь-якої організації діяльності. В зв'язку з цим, необхідно чітко розмежовувати трактування поняття «ціль» саме для процесу педагогічного проектування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дидактичні та психологічні аспекти розв'язання проблеми цілі і цілепокладання представлені у дослідженнях В. Беспалька [1], Ю. Васькова [2], М. Гриньової [4], О. Конопкіна [5], О. Тихомирова [6], А. Чунаєвої [7].

У науковій літературі питання постановки цілі розглядається в трьох аспектах, які диференціюють в залежності від специфіки діяльності:

- усвідомлений образ майбутніх результатів;
- передбачення майбутніх корисних для організму результатів;
- формальний опис кінцевих ситуацій, що задаються будь-якій системі. [6, с. 68]

Формулювання цілей статті. Мета пропонованої статті полягає в аналізі технології цілепокладання в умовах проектування диференційованого підходу до навчання майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Під кутом зору педагогіки поняття «ціль» розглядається в першому значенні і визначається з позиції навчання. Навчання як цілеспрямований процес є складною системою, в основу якої покладено два структурних компоненти: викладання і навчання, що взаємодіють для досягнення результату відповідно до визначеної цілі. Ціль навчання розуміють як ідеальну модель бажаного результату засвоєння змісту освіти, до якого прагнуть у процесі спеціально організованої системи послідовної взаємодії ті, хто навчає, і ті, що навчаються (викладачі і студенти) [2, с. 4].

Для педагога ціль починається із визначення вимог, що пред'являє програма до курсу навчання учителя іноземної мови і визначенні стратегій цілепокладання, що потребує від викладача вміння виражати цілі в задачах діяльності студента, співвідносити їх з конкретними умовами і засобами навчання.

Для студента ціль починається з аналізу курсу навчання, з послідовною асоціацією власних потреб з цілями освітньої програми.

Оскільки процес навчання є взаємодією викладача і студента, то цілі мають бути усвідомлено визначені не тільки викладачем, але й майбутнім спеціалістом. М.В. Гриньова зазначає: «Потрібно, щоб учні вчилися усвідомлювати мету своїх дій і співвідносили їх з мотивами навчальної діяльності, в яку ці дії включені» [4, с. 31].

Зважаючи на те, що однією з специфічних особливостей розвитку психіки людини є засвоєння досвіду, представлене в процесі формування індивідуальних цілей діяльності [6, с. 73], цілі навчання майбутнього фахівця не можна формувати без врахування індивідуальних потреб окремої особистості. Це в значній мірі розширює діапазон цілей за ступенем їх конкретизації: від загальних цілей, наприклад підготовка учителя будь-якої спеціальності, до конкретних цілей даної спеціальності, навчального предмету, змістового модуля чи теми, як це видно з рис. 1.

Головною ціллю вищого педагогічного навчального закладу являється підготовка студента до самостійної професійної діяльності. Розглядаючи цілі професійно-методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов Н.В. Язикова наголошувала: «Соціальне замовлення суспільства на підготовку учителя середньої школи визначає цілі вищої педагогічної освіти – формування творчої особистості учителя, озброєної системою теоретичних знань і здатної застосовувати їх під час вирішення складних педагогічних задач для реалізації цілей середньої освіти в єдності з освітнім, розвиваючим і виховним аспектами. Цілі вищої педагогічної освіти, які сформульовані в державних документах, являють собою соціальний рівень формування цілей педагогічної освіти» [8, с. 57].

Рис. 1. Система цілей навчання майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах.

На сьогоднішній день документом, що визначає професійні вимоги до підготовки випускників вищих педагогічних навчальних закладів за різними спеціальностями є Державний стандарт вищої професійної освіти. Цей документ містить у собі вимоги до особистості педагога і аспектів його підготовки (спеціально-предметної, психолого-педагогічної і методичної).

На сучасному етапі в практиці вищої школи України затверджується підхід до професійної підготовки з точки зору моделі спеціаліста. Модель спеціаліста являє собою визначений список вимог, що окреслюють об'єм і структуру професіональних і соціально-психологічних показників знань і умінь, якими повинен оволодіти випускник як майбутній фахівець. В узагальненому вигляді, модель спеціаліста відображається в

освітньо-кваліфікаційній характеристиці. Освітньо-кваліфікаційні характеристики є документом, в якому відображаються цілі освітньої та професійної підготовки студентів у ВНЗ, а саме загальні вимоги до освіти спеціаліста і рівня його підготовки по кожній дисципліні, обов'язковий мінімум змісту навчальної програми по спеціальності. Даний документ, в свою чергу, визначає цілі наступних елементів системи – навчальних планів і навчальних програм і є еталоном, що дозволяє оцінити якість діяльності ланок системи підготовки спеціаліста. Вперше кваліфікаційні характеристики по всім спеціальностям, в тому числі і педагогічним, були розроблені в 1980-1982 р. Основні кваліфікаційні вимоги до соціально-виробничої діяльності вчителя іноземної мови освітньо-кваліфікаційного рівня – спеціаліст і вимоги до властивостей та якостей особи, яка здобула цей освітній рівень описані колективом авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої [3]. Ця стратегія визначає програму дій по досягненню цілей підготовки майбутнього учителя іноземної мови.

Перед викладачем вищого педагогічного навчального закладу постає завдання пошуку варіантів приведення у відповідність цілі навчання, що зафіксовані в програмі курсу навчання іноземної мови з потребами кожного студента. Здібність педагога визначати цілі і застосовувати їх під час побудови педагогічного процесу залежить від його уміння володіти механізмом цілепокладання, установлювати види і структуру цілей.

Цілепокладання – це один із найважливіших компонентів діяльності в освітньому процесі. Ціль діяльності виступає як своєрідна людська детермінанта, що проходить під контролем свідомості і спрямована на ідеальну перспективу в якості необхідного складника.

Проведений нами аналіз процесу проектування дає підстави стверджувати, що цілепокладання і проектування – це тісно взаємопов'язані процеси. Саме формулювання цілі вже несе у собі елемент прогнозування способів виконання тих чи інших дій, склад яких повинен бути розвернутий в систему задач і особливих процедур шляхом проектування. Це дозволяє розглядати проблеми проектування і цілепокладання у органічній єдності.

В основу специфіки цілепокладання, як спеціальної форми реалізації причинності покладені наступні домінанти:

- причинне відношення виступає в людській діяльності як зв'язок між ціллю, засобом і результатом;
- цільове відношення, є об'єктивним, але при цьому включає в себе суб'єктивно-ідеальний момент, усвідомлення процесу діяльності;
- під час цілепокладання реалізується зворотній зв'язок між його основними компонентами – ціллю, засобом і результатом [7].

Технологія цілепокладання репрезентує матрицю, послідовна побудова якої забезпечує органічний зв'язок між цілями, що стоять перед кожною фаховою дисципліною і загальної цілі, яка забезпечує ефективне викладання іноземної мови. Цілепокладання виконується на рівні обумовленої процедури, ядром якої є постановка загальних цілей (макроцілей) і їх конкретизація. Загальні цілі виділяють головні напрямки навчального процесу, а також бажаний результат. Їх виконання можливе за умов формування мікроцілей. Процес цілепокладання поділяється на два етапи: виникнення і конкретизацію і має такі складові як: цілеформування, цілеутворення і цілереалізацію. Розглянемо детальніше кожен із вищезазначених елементів.

Цілеформування – являє собою теоретичне визначення педагогічної цілі ідеального типу і здійснюється на рівні дослідження кваліфікаційних вимог до майбутнього спеціаліста. Сюди відносять оцінку потреб, умов, можливостей, а також вибір об'єкту і предмету цілі. Об'єктом цілі буде виступати студент в різних рольових позиціях. Предметом цілі є та сторона особистості студента, яка має бути вдосконалена під час педагогічного процесу.

Цілеутворення – це формування усвідомленої цілі, вибір засобів для її досягнення. Утворення цілі включає етапи вибору чи визначення цілі і її приймання. В зв'язку з цим, ключовим завданням стає проектування точної постановки системи цілей, яке дасть змогу зробити висновок про ступінь її реалізації і побудувати дидактичний процес, що гарантуватиме її досягнення. Основним елементом визначеної системи стає діагностичне формулювання цілі, так як необхідність діагностики розвитку особистості, перш за все, трактується в зв'язку з потребою диференційованого підходу у навчанні. В.П. Беспалько визначив принцип «діагностичної цілеспрямованості: необхідність для здійснення реальної педагогічної технології такої постановки цілей навчання і виховання, яка дозволяла б об'єктивний і однозначний контроль ступеня досягнення цілі» [1, с. 12-13]. Діагностика цілей навчання іноземній мові виражається у здатності виконувати ті чи інші види діяльності, що позначені найближчими цілями функціонування педагогічної системи. Оскільки вони мають цілком конкретний зміст, то параметри цілі навчання, що закладені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці і якість засвоєння визначається не тільки на екзамені чи заліку по дисципліні, але протягом всієї навчальної діяльності.

Цілереалізація – це процес, що забезпечує регуляцію діяльності людини, яка направлена на досягнення визначеної цілі. О.О. Конопкін характеризує цей процес як цілісну, замкнену за своєю структурою, інформаційно-відкриту систему, що реалізується під впливом функціональних ланок, основою для виділення яких являються явні чи специфічні регулятивні функції, системна співпраця яких реалізує цілісний процес регуляції і забезпечує досягнення поставленої суб'єктом цілі [5, с. 7]. Розглянемо детальніше функціональні ланки визначеного процесу.

1) Сприймання суб'єктом цілі діяльності – ланка, що виконує загальну системоформуючу функцію.

2) Суб'єктивна модель значущих умов – відображає комплекс зовнішніх і внутрішніх умов активності, на основі яких особа програмує власні виконавчі дії.

3) Програма виконавчих дій – ця ланка визначає будову, характер, послідовність, способи та інші характеристики дії, що направлені на досягнення цілі.

4) Система суб'єктивних критеріїв досягнення цілі – націлена на конкретизацію і уточнення початкової форми і змісту цілі.

5) Контроль і оцінка реальних результатів – реалізує функцію оцінки поточного і кінцевого результатів відносно системи визначених суб'єктивних критеріїв успіху.

6) Рішення про корекцію системи. Передбачений результат не обов'язково може бути досягнутий, через те що після здійснення діяльності можлива зміна функціонального стану проекту. Дані зміни О.К. Тихомиров називає «внутрішнім результатом предметної дії», що виступає побічним продуктом [6]. Специфіка реалізації цієї функції полягає у можливості змін у виконавчих діях, що вносяться суб'єктом під час дії в будь-яку іншу ланку процесу регуляції.

Вирішення проблеми визначення цілей диференційованого підходу до навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови можливе при виконанні логіко-дидактичного аналізу, що передбачає реалізацію послідовних дій.

1. Визначення об'єкту і предмету цілі та цільової дії.

2. Комплексного підходу до аналізу проблеми цілі на наступних рівнях:

- кваліфікаційних вимог до соціально-виробничої діяльності вчителя іноземної мови освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст;
- фахової дисципліни;
- навчального процесу;
- навчальних досягнень студентів.

3. Постановки діагностичної цілі для контролю і оцінювання ступеня досягнення результату цілі. Технологія розробки діагностичної цілі навчання включає наступні етапи:

- виділення рівнів вимог до мовної освіти;

- розробки діагностичних завдань, що дозволяють зробити висновок про ступінь досягнення цілі і дадуть можливість коректувати процес навчання.

4. Вибору засобів і методів навчання.

5. Організації регулярної роботи системи зворотного зв'язку.

Висновки. Проведений аналіз категорії «цілі і цілепокладання», дає нам підстави стверджувати, що визначені категорії здійснюють орієнтуючий вплив на хід проектування диференційованого підходу до навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах і забезпечують оптимальність педагогічних дій під час досягнення запланованого результату.

Література:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / Владимир Павлович Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.
2. Васьков Ю. Цілі навчання – провідний компонент дидактичного процесу / Ю. Васьков // Директор школи. – 2001. – № 41 (185). – С. 4 – 5.
3. Виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння учителя іноземної мови (спеціаліста) / Колектив авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 96 с. – (Бібліотечка журналу «Іноземні мови» вип. 4 / 99).
4. Гриньова М.В. Саморегуляція / Марина Вікторівна Гриньова. – Полтава: АСМІ, 2006. – 264 с.
5. Конопкин О.А. Психологическая саморегуляция произвольной активности человека (структурно-функциональный аспект) / Олег Александрович Конопкин // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 5.
6. Тихомиров О.К. Понятие «цель» и «целеобразование» в психологии / Хрестоматия педагогической психологии. М., 1995. – С. 68 – 75.
7. Чунаева А.А. Категория цели в современной науке и ее методологическое значение / Ангелина Акиндиновна Чунаева. – Л.: ЛГУ, 1979. – 147 с. – (Цель и деятельность).
8. Языкова Н.В. Цели и содержание методической подготовки студентов педагогических факультетов иностранных языков / Н.В. Языкова // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 1. – С. 57 – 61.

Объектом исследования автора является категория целеполагания в процессе изучения иностранного языка в высших педагогических учебных заведениях. На основе теоретического исследования научной литературы автор анализирует основные структурные компоненты цели.

The object of the author's investigation is goal formation of teaching foreign language process at higher pedagogical schools. On the basis of theoretical generalization of scientific literature the author points out the structural components of goal.

УДК 37.015.2 – 057.87.

Грицай Н. Б.

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

У статті висвітлено проблему методичної підготовки майбутніх учителів біології в умовах упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу вищої школи. Подано пропозиції щодо модернізації та вдосконалення викладання методики навчання біології для студентів-біологів вищих педагогічних навчальних закладів України.